

SEYİTGAZİ/NAKOLEİA'DAN YENİ BİR ASKLEPIOS YAZITI
A NEWLY DISCOVERED ASKLEPIOS INSCRIPTION FROM SEYİTGAZİ/NAKOLEİA

EMRE ERTEN*

Öz: Bu çalışmada Nakoleia/Seyitgazi'de yeni bulunan Asklepios'a sunulmuş bir adak yazıtı incelenmektedir. Yazıtta tanrı tek başınadır ve herhangi bir sıfatı bulunmamaktadır. Adağı sunan kişinin adı oldukça az rastlanılan bir isimdir ve baba adı da anılmamıştır. Adak Nakoleia antik kentindeki Asklepios tapınımini epigrafik anlamda belgeleyen ikinci buluntudur. Bunların yanı sıra numizmatik veriler de yine Nakoleia'da bu kültün varlığına işaret etmektedir. Ayrıca bölgede Asklepios ile bağlantılı çok sayıda theophor isme de rastlanmaktadır. Eskişehir'deki pek çok termal merkezin yanı sıra Seyitgazi civarında da Aşağı ve Yukarı Ilıca Köyü ile özellikle Seyitgazi'ye oldukça yakın olan Alpanos kaplıcasının varlığı Asklepios'un bölgede Allianoı'da olduğu gibi sıcak su kaynaklarıyla bağlantılı olarak tapınım gördüğünü ve olasılıkla bu tür bir şifa merkezinin mevcut olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asklepios • Seyitgazi • Nakoleia • Yazıt

Abstract: This study concerns a votive inscription dedicated to Asklepios, which was recently found at Nakoleia/Seyitgazi. In the inscription the god is named alone without an epithet. The name of the person who made the dedication is a very rare name and his father's name is unmentioned. This votive is the second inscription to document the temple of Asklepios in the ancient city of Nakoleia. In addition to these two inscriptions, numismatic evidence also indicates the existence of this cult in Nakoleia. There are also numerous theophoriformes associating the region with Asklepios. In addition to the many thermal centers in Eskişehir, the presence of the Alpanos thermal spring, which is very close to the Lower and Upper Ilıca villages and especially near Seyitgazi, was where Asklepios was worshiped in connection with the hot water sources such as Allianoı in the region, suggesting that an Asklepios center may have been present.

Keywords: Asclepius • Seyitgazi • Nakoleia • Inscription

Dorylaion antik kenti ve teritoryumunda gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları esnasında, Eskişehir'in 43 km güneyinde yer alan Seyitgazi¹ İlçesi'nin 15 km kuzeydoğusundaki Doğançayır Mahallesi'nde sağlık tanrısı Asklepios'a sunulmuş küçük bir adak steli tespit edilmiştir. Kireçtaşından yapılmış stelin ön yüzde üç satırlık Hellence yazıt bulunmaktadır. Stelin üst ve alt kısımları kırık durumdadır, diğer yüzleri ise boş bırakılmıştır (Fig. 1).

Buluntu yeri: Doğançayır Mahallesi/Mantartepe Mevkii.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul. emre.erten@istanbul.edu.tr
Dorylaion ve teritoryumunda sürdürdüğümüz proje kapsamında yurt dışı kitaplık çalışmalarını yürütebilmemiz için 2219-2016/2 bursu kapsamında sağladığı destekten dolayı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) ve arazi çalışmalarımıza sağladığı her türlü destekten dolayı İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne (BAP) (YADUP Proje No. 24459) şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, eserim tarafınca yayınlanması konusunda gerekli onayı veren Doç. Dr. Hakan Sivas'a ve Arş. Gör. Özge Acar'a teşekkürü bir borç bilirim.

¹ Seyitgazi/Nakoleia antik dönemiyle ilgili bilgi ve kaynakça için bk. Aulock 1980, 74-77 ve TIB 7, 344-346.

Ölçüler: Yük. 40 cm; Gen. 24 cm. (üst), 19 cm (orta), 26 cm (alt); Der. 10 cm; Hy. 3-4 cm.
Tarihleme: MS 212 öncesi².

Γηρέας
 2 Ἀσκληπι-
 ῶ εὐχίην.

Çeviri: “Gereas (bu) adağı Asklepios’a (sundu)”.

Adağı sunan kişi olan Gereas’ın baba adına yer verilmediği gibi, aynı zamanda bu isim de sık kullanılan türden değildir. Yazıtımızdaki gibi bir örneğe Akarnania’dan bir yazıtta rastlamaktayız³. Gereas’ın hangi amaçla sunuda bulunduğu belirtilmediğinden, kendisi mi, yoksa yakınları için mi Asklepios’a bu adağı sunduğu, hangi hastalığın sözü konusu olduğu, adağın bir hastalıktan kurtulmanın sonucunda mı yoksa hastalık esnasında mı sunulduğu ya da mutad bir bireysel ritüelin gereği mi olduğu belirsizdir. Keza Asklepios’a sunulan pek çok

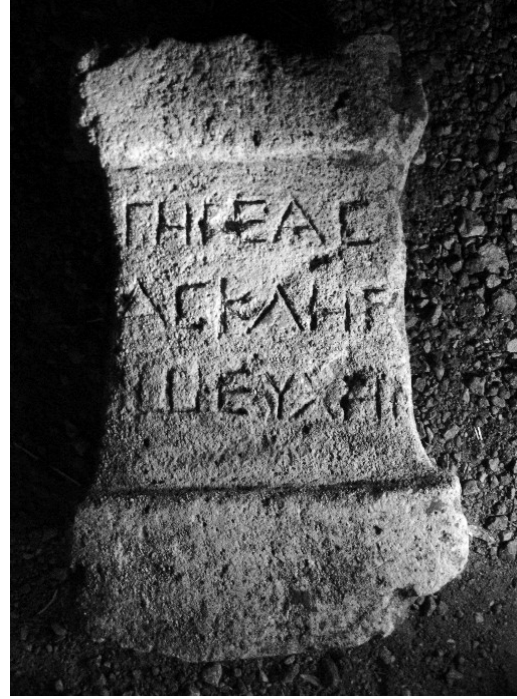


Fig. 1

eserin aksine hastalıklı vücut kısımlarını gösteren herhangi bir tasvire de yer verilmemiştir⁴. Günümüzde olduğu gibi antikçağda da insanların ekonomik kaygıları ve savaşlar bir yana, hastalıklar ve bunlara bağlı sıkıntılar şüphesiz en çok endişe edilen konuların başında gelmekteydi. İnanişâ göre şifa dağıtan Asklepios hekimlikte o denli ustalaşmıştı ki ölüleri bile diriltmeyi başarmıştı. Bu nedenle Epidauros ve Kos gibi önemli kült merkezlerinin yanı sıra⁵ Anadolu’nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Phrygia’da da Asklepios tapınışını belgeleyen çok sayıda eser mevcuttur⁶.

Bu kentlerden biri olan Nakoleia’da, buluntu yeri Şükranlı Köyü/Seyitgazi (Fig. 2) olan bir başka yazıt daha eserimizin haricinde Asklepios kültürünün kentteki varlığını ortaya koymaktadır. Kırık olmasına rağmen ustalıklı yapıldığı anlaşılan bir heykele ait kaide üzerindeki bu yazıt, N. Eda Akyürek Şahin’e göre olasılıkla dini veya felsefi bir derneğin üyeleri tarafından Asklepios’a sunulmuş olup, üst kısmında olasılıkla bir kurban törenini simgeleyen heykel yer almaktaydı⁷. Daha resmî nitelikli sayılabilecek bu eserin yanında Doğançayır Mahallesi’nde bulunmuş olan yazıtımız bireysel

² Tipolojik bir karşılaştırma için bk. Drew-Bear – Thomas – Yıldızturan 1999, 29 vd..

³ *IG* 9. 1, 2: 602 (Γηρέας). Yakın sayılabilecek bazı örnekler için bk. *SEG* 2, no. 68 (Γαρέας/Lakonia); *CIG* 4, no. 1936 (Γελέας); *SEG* 40, no. 486 (Γέραιος); Bechtel 1917, 489 ve *MAMA* 4, no 49 (c) (Γέραιος/Synnada); *LGPN* 5A, 109 (Γηρίας/Bithynia).

⁴ Asklepios adaklarındaki vücut tasvirleri hakkında genel bilgi ve kaynakça için bk. Yaraş – Erten 2008, 86, not 22-23. Phrygia’da başka tanrılara da sunulan bu türden bazı örnekler için bk. Şahin 2004, no. 1 (Artemis), no. 3 (Meter), no.4 (Zeus).

⁵ Asklepios’un Anadolu dışındaki kült merkezleri için bk. Graf 1997, 95-96.

⁶ Phrygia Bölgesi’ndeki Asklepios kültürüne dair buluntular tarafımızca yayına hazırlanmaktadır.

⁷ Akyürek-Şahin 2006b, 140, no. 23.



Fig. 2. Eskişehir İli, Seyitgazi İlçesi ve Yakın Çevresi.

bir sunu olmakla beraber Nakoleia'daki Asklepios kültüne dair epigrafik anlamda yeni bir kanıt teşkil etmektedir⁸. Yazıtta Asklepios'un dışında başka bir tanrı/tanrıçadan ise söz edilmemektedir. Hâlbuki Phrygia'da Apollon, Dea Roma, Herakles, Men, Nemesis, Serapis ve Zeus gibi pek çok tanrı/tanrıçanın Asklepios ile beraber yer aldığı bilinmektedir⁹. Ancak bunların arasında şüphesiz Hygieia ilk sırada yer almaktadır¹⁰. Bölgede pek çok kentte bu durum gözlenmekte olup, Nakoleia'da da Asklepios ve Hygieia'nın beraber gösterildiği sikkeler bilinmektedir¹¹. Diğer yandan Phrygia'da elimizdeki yazıtta olduğu gibi Asklepios'un tek başına yer aldığı epigrafik buluntular da mevcuttur. Söz gelimi Aizanoi¹², Aludda (Aluddis)¹³, Çavdarlı¹⁴, Dionysopolis (Zeyve)¹⁵, Afyon (Kale Köy)¹⁶, Kurudere¹⁷ ve Midas Kale'den (Yazılıkaya)¹⁸ ele geçen yazıtlar buna örnek gösterilebilir¹⁹. Aynı şekilde Phrygia'daki pek çok sikke üzerinde de Asklepios yine tek başına yer almakta olup²⁰, Nako-

⁸ Nakoleia yazıtları için bk. *MAMA* V. no. 197-319 ve Dorylaion ile Nakoleia arasındaki yazıtlar için bk. no. 118-196.

⁹ *SNG Cop.* 6, no. 466 (Apollon/Hierapolis); *SNG München* 24, no. 458 (Dea Roma/Synaos); *SNG von Aulock* 9, no. 3957 (Herakles/Stektorion); *SNG Cop.* 6, no. 533 (Men/Laodikeia); *SNG Cop.* 6, no. 415 (Nemesis/Hierapolis); *SNG München* 24, no. 441 (Serapis/Prymnessos); *SNG Tübingen* 6, no. 3908, 3911 (Zeus/Akmonia); *SNG Tübingen* 6, no. 4161 (Zeus/Laodikeia).

¹⁰ Örnekler için bk. Calder 1912, 258 no. 17; krş. *SEG* 15, no. 799; Ramsay 1895, 377, no. 198; *MAMA* 9, no. 61; Şahin 2004, 144-145 no. 5.

¹¹ *SNG München* 24, no. 420; krş. Aulock 1980, 76.

¹² *SEG* 34, no. 1286.

¹³ Ramsay 1895, 608, no. 497; *SEG* 6, no. 273.

¹⁴ Drew-Bear 1992, 149; *SEG* 42, no. 1195.

¹⁵ *MAMA* 4, 113-114, no. 302.

¹⁶ Şahin 2004, 141, no. 2.

¹⁷ *SEG* 49, no. 1805, (169).

¹⁸ *MAMA* VI. no. 394; Haspels 1971, 296, no. 5.

¹⁹ Phrygia'dan olmakla beraber buluntu yeri bilinmeyen bir örnek için bk. *SEG* 61, no. 1177.

²⁰ Aizanoi (*SNG München* 24, no. 44); Akmonia (*SNG Cop.* 6, no. 40, 43, 46, 100, 104); Brouzos (*SNG Cop.* 6, no. 228 ve 237; Dokimeion (*SNG Cop.* 6, no. 354; *SNG Tübingen* 6, no. 3993); Kadoi (*SNG Cop.* 6, no. 245); Laodikeia (*SNG Cop.* 6, no. 592; *SNG Tübingen* 6, no. 4165); Midaion (*SNG von Aulock* 9, no. 3888); Peltai (*SNG von Aulock* 9, no. 3910); Stektorion (*SNG Tübingen* 6, no. 4192); Synaos (*SNG Cop.* 6, no. 697-698; *SNG*

leia'da da tanrının bu şekilde tasvir edildiği sikkeler mevcuttur²¹. Dolayısıyla yazıtımız Asklepios'un burada başka bir tanrısal varlıktan bağımsız olarak da tapınım gördüğünü belgeleyen buluntulara bir yenisini teşkil etmektedir.

Yazıtta Asklepios'un niteliklerine ışık tutan herhangi bir sıfat da yer almamaktadır. Oysaki pek çok bölgede olduğu gibi Phrygia'da da tanrının çoğu zaman bir sıfatla anıldığı bilinmekte olup, *epekoos*, *epiphanestatos*, *kyrios* ve özellikle *soter* bunların başında gelmektedir²². Ancak bölgede yazıtımıza benzer buluntular da yok değildir. Söz gelimi Dokimeion (Kale Köy civarı/MS III. yüzyıl)²³ ve Midas Kale'den (Yazılı Kaya)²⁴ birer yazıtı buna örnek gösterebiliriz. Kurudere'deki bir örnekte de Asklepios'a yine hem sıfatsız hem de yanında başka bir tanrı olmadan sunuda bulunmaktadır²⁵. Benzer şekilde Dorylaion'dan MS II. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıtta da Asklepios'a yine bir sıfat eklenmediği görülmektedir²⁶.

Diğer yandan Nakoleia'daki Asklepios tapınımına işaret eden bulgular arasında *theophor* isimlerin de değerlendirilmesi gerekir. Her ne kadar bu tür isimler tanrıların bir bölgedeki kültlerine dair doğrudan kanıt teşkil etmese de, bunların kimi zaman belirli bir isim üzerinde yoğunlaşması en azından o tanrısal varlığın popülerliğine ilişkin bir ipucu olarak değerlendirilebilir²⁷. Nitekim E. Fränkel, Hellenlerin dindarlıkları ve tanrı korkularının başka bulguların yanı sıra *theophorik* isimler aracılığıyla da iyi biçimde anlaşılabilirliğini belirtmekte, ayrıca bu isimlerin çoğu zaman tanrıya ait bir kültün varlığına da işaret ettiğini vurgulamaktadır²⁸. Keza Hellenlerin, bu tür isimleri ait olduğu tanrıyı hoşnut etmek ve böylece onun koruması altına girmek amacıyla kullandıkları bilinmektedir²⁹. Bu bağlamda Nakoleia'daki bazı yazıtlarda, tanrının adından türetilmiş Asklepas, Asklepia, Asklepiades, Asklepiodoros gibi türetilmiş isimler bir yana³⁰, özellikle "Asklepios" adının şahıslar tarafından kullanılması ilgi çekicidir³¹. Nitekim T. Drew-Bear ve Akyürek-Şahin *theophorik* isim

von Aulock 9, no. 3963); Tiberiopolis (SNG Cop. 6, no. 757); Traianopolis (SNG Cop. 6, no. 758).

²¹ SNG von Aulock 9, no. 3896; SNG München 24, no. 419. Nakoleia sikkeleri için bk. Aulock 1980, 133-140.

²² Aizanitis, Aizanoi, Akmonia, Aludda, Dionysopolis, Eumeneia'dan örnekler için bk. MAMA IV. 113-114, no. 302; MAMA IX. no. 61; Ramsay 1895, 377 no. 198, 608, no. 497; SEG 6, no. 273; SEG 34, no. 1286; Lehmler – Wörrle 2006, 83-85 no. 139; MAMA XI. no. 101, Akmonia'da Asklepios'un önemi hakkında bk. 98-99.

²³ Şahin 2004, 141 no. 2 krş. SEG 54, no. 1289.

²⁴ MAMA VI. no. 394; Haspels 1971, 296 no. 5.

²⁵ Drew-Bear – Thomas – Yıldızturan 1999, 251 no. 387.

²⁶ SEG 44, no. 1036.

²⁷ Ancak belli bir tanrıya ait *theophor* isimlerin az oluşu da o tanrının bölgede popüler olmadığı veya sevilmediği anlamına gelmemektedir, bk. McLean 2009, 78.

²⁸ Fränkel 1935, 1621-1622. Benzer bir görüş için bk. McLean 2009, 77, not 13. Söz gelimi Boiotia'da Heraklidas *theophor* adının Herakles kültüne işaret ettiği hakkında bk. 80, not 24.

²⁹ Şüphesiz *theophor* isimlerin her zaman herkesin dinsel hassasiyetlerini yansıttığı da söylenemez. Söz gelimi Hıristiyanlığı kabul etmiş kişilerin bile pagan tanrı isimlerine sahip olabildiği bilinmektedir. Bk. McLean 2009, 78.

³⁰ Nakoleia'dan örnekler için bk. MAMA V, no. 220, 269 (Asklepas), 249 (Asklepia), R. 26 (Asklepiades), 218 (Asklepiodoros), Şahin 2006a, no. 28 (Asklepas), 30 (Asklepiades), 36 (Asklepas); Şahin 2006b, kat. no. 4 (Asklepiodoros), kat. no. 78 (Asklepiodoros). Asklepiades'e Dorylaion'da ve bu kentle Nakoleia arasında da bolca rastlanmaktadır. Bk. MAMA V, no. 16, 29, 31, 64, 66-67, 81, 110, 138-139, 181, R. 3. Dorylaion'da Asklepiodoros ve Asklepiodotos için bk. no. 64 ve 37; ayrıca bk. McLean 2009, 79 vdd.

³¹ Nakoleia'daki örnekler için bk. MAMA V. no. 230 ve 249; Şahin 2006b, 25 kat. no. 1; Nakoleia'nın güneyindeki Han ilçesinden bir örnek için bk. Haspels 1971, no. 54; Nakoleia ile Dorylaion arasındaki benzer bir örnek için bk. MAMA V, no. 120; Ricci 1992, 95-96, no.1; Dorylaion'dan bir örnek için bk. MAMA V, no. 35. Doğrudan tanrının adının kullanılmasıyla ilgili olarak bk. McLean 2009, 79 vd.

olarak Asklepios'a Dorylaion ve Nakoleia civarında sıkça rastlandığına dikkat çekmektedirler³². Bunların arasında oldukça ilginç bir örnek ise Nakoleia'nın kuzeyindeki Büyükdere yakınlarında Apollon'a sunulan bir adaktır³³. Adağı sunan kişi olarak "Asklepios oğlu Asklepios'tan" söz edilmesi kanımızca hem bu *theophor* ismin Nakoleia'da babadan oğula geçecek kadar tutulduğunu göstermekte, hem de Apollon ile Asklepios arasındaki mitolojik bağlantı göz önüne alındığında tesadüfen tercih edilmediğini düşündürmektedir; zira inanışa göre Asklepios Apollon'un oğludur. Bu bağlamda en azından söz konusu aile için hekim tanrının özel bir yeri olduğu ve belki de kültüsel anlamda bir Asklepios-Apollon bağlantısına işaret ettiği varsayılabilir³⁴. Ayrıca bu yazıtın buluntu yeri olan Büyükdere, yazıtımızın ait olduğu Doğançayır'a yalnızca 9 km uzaklıktadır. Bu bağlamda Asklepios'a doğrudan yer veren yazıt ve sikkelerin yanı sıra bu tür *theophor* isimlerin de tanrıya ait kültürün Nakoleia civarındaki varlığını destekleyici nitelikte olduğu göz ardı edilmemelidir.

Değinmek istediğimiz son husus ise Asklepios tapınımının bölgedeki durumu üzerinde Nakoleia'daki özel bir coğrafi durumun bir etkisinin olup olmadığıdır. Bilindiği gibi antikçağda Asklepieion'ların yanı sıra özellikle sıcak su kaynaklarının olduğu yerler Asklepios'a ait şifa merkezleri olarak işlev görmüştür³⁵. Söz gelimi, bugün ne yazık ki Yortanlı Barajı'nın suları altında kalmış olan Pergamon yakınlarındaki Alliano, sahip olduğu termal su kaynaklarıyla antikçağda bu tanrıya adanmış önemli bir şifa merkeziydi³⁶. Bu bağlamda Eskişehir İli'nde Çardak, Çifteler, Hasırca, İnönü, Kızılınler, Sakarılıca, Uyuz Hamam, Yarıklı Kaplıcası gibi pek çok termal merkez bilinmekte olup³⁷, yazıtımızın ait olduğu Seyitgazi'de de bir kaplıcanın varlığı bizi bu konuda düşünmeye sevk etmiştir. Söz konusu kaplıca ilçe merkezinin yalnızca 15 km kuzeybatısındaki Sarayören Köyü'nde yer alan tarihi Alpanos kaplıcası olup, günümüzde atıl durumdadır. Bahse konu kaplıca yukarıda değindiğimiz Büyükdere Köyüne 15 km, Doğançayır'a ise Büyükdere üzerinden 25 kilometredir. Seyitgazi'de böyle bir kaplıcanın varlığı civarda ele geçen Asklepios ile bağlantılı bulgular göz önüne alındığında Nakoleia civarında antikçağda Asklepios ile bağlantılı bir termal tedavi merkezinin mevcut olması olasıdır³⁸.

³² Şahin 2006b, 25.

³³ Drew-Bear 1978, 42, no. 9; Phrygia Bölgesi'nden benzer bir örnek için bk. Waelkens 1986, no. 620.

³⁴ Asklepios-Apollon bağlantısını ortaya koyan Çavdarlı'dan benzer bir örnek için bk. Drew-Bear 1992, 149; ayrıca bk. McLean 2009, 78-79.

³⁵ Antikçağda tanrıya adanmış Asklepieion'larda uygulanan tedavi yöntemleri hakkında Smyrnalı Aelius Aristides gibi antik yazarların anlatımları sayesinde önemli bilgiler edinilmektedir (bk. Yaraş – Erten 2008, 83, not 3).

³⁶ Konuya ilişkin değerlendirmeler ve başka örnekler için bk. Yaraş – Erten 2008, 83-91.

³⁷ Kullanılan Kaynak: <http://www.eskisehir.gov.tr/doga-turizmi>

³⁸ Seyitgazi ilçesinin yaklaşık 40 km kuzeyinde yer alan Aşağı Ilica ve Yukarı Ilica köyleri civarında da yine bir kaplıcanın varlığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Modern Literatür

- ArkSan* *Arkeoloji ve Sanat Dergisi.*
- AST* *Araştırma Sonuçları Toplantısı.*
- Aulock 1980 H. von Aulock, *Münzen und Städte Phrygiens Teil 1, IstMitt Beiheft 25.* Tübingen 1980.
- Bechtel 1917 F. Bechtel, *Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit.* Halle 1917.
- Calder 1912 W. M. Calder, "Julia-Ipsus and Augustopolis". *JRS* II (1912) 237-266.
- CIG* *Corpus Inscriptionum Graecarum.*
- DNP* *Der Neue Pauly.*
- Drew-Bear 1978 T. Drew-Bear, *Nouvelles Inscriptions de Phrygie.* Zutphen 1978.
- Drew-Bear 1992 Th. Drew-Bear, "Afyon Müzesi'nde Bir Heykel Definesi". *AST* X (1992) 147-152.
- Drew-Bear – Thomas – Yıldızturhan 1999 Th. Drew-Bear – Ch. M. Thomas – M. Yıldızturhan, *Phrygian Votive Steles.* Ankara 1999.
- EA* *Epigraphica Anatolica.*
- Fränkel 1935 E. Fränkel, "Namenwesen". *RE* XVI/2 (1935) 1611-1670.
- Graf 1997 F. Graf, "Asklepios". *DNP* II (1997) 94-99.
- Haspels 1971 C. H. E. Haspels, *The Highlands of Phrygia. Sites and Monuments, 2 Volumes.* Princeton 1971.
- IG* *Inscriptiones Graecae.*
- IstMitt* *Istanbulur Mitteilungen.*
- JRS* *The Journal of Roman Studies*
- Lehmler – Wörrle 2006 C. Lehmler – M. Wörrle, "Neue Inschriftenfunde aus Aizanoi IV: Aizanítica Minora II". *Chiron* XXXVI (2006) 45-111.
- LGPN* 5A T. Corsten, *A Lexicon of Greek Personal Names 5A: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia, Clarendon Press.* Oxford 2010.
- MAMA* 4 W. H. Buckler, W. M. Calder – W. K. C. Guthrie, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua 4: Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia.* Manchester 1933.
- MAMA* 5 C. W. M. Cox – A. Cameron, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua 5: Monuments from Dorylaeum et Nacolea.* Manchester 1937.
- MAMA* 6 W. H. Buckler – W. M. Calder, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua 6: Monuments and Documents from Phrygia and Caria,* Manchester 1939.
- MAMA* 9 C. W. M. Cox, A. Cameron – J. Cullen, "Monumenta Asiae Minoris Antiqua 9: Monuments from the Aezanitis". Eds. B. Levick, S. Mitchell, J. Potter – M. Waelkens, *The Coins by D. Nash, The Society for the Promotion of Roman Studies Journal of Roman Studies Monographs* no. 4. Princeton 1988.
- MAMA* 11 P. Thonemann, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua 11: Monuments from Phrygia and Lykaonia, The Society for the Promotion of Roman Studies Journal of Roman Studies Monographs* no. 12. Princeton 2013.
- McLean 2009 B. H. McLean, *An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and*

- Ramsay 1895 *Roman Periods from Alexander the Great down to the Reign of Constantine* (323 B.C.-A.D. 337). Ann Arbor 2009.
W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, Being an Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest*, vol. I, parts 1-2. Oxford 1895.
- Ricl 1992 M. Ricl, "Hosios kai Dikaios. Nouveaux monuments". *EA XX* (1992) 95-100.
SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*.
- SNG Aulock *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Sammlung von Aulock*. Berlin.
SNG Cop. *Sylloge Nummorum Graecorum Dänemark: The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum*. Kopenhagen.
- SNG München *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Staatliche Münzsammlung*. München.
- SNG Tübingen *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Münzsammlung der Universität Tübingen*. München.
- Şahin 2004 N. E. A. Şahin, "Phrygische Denkmäler im Museum von Bodrum". *Olba IX* (2004) 139-149.
- Şahin 2006a N. E. Akyürek Şahin, "Phrygia'dan Yeni Zeus Brontion Adakları". *ArkSan CXXII* (2006) 89-124.
- Şahin 2006b N. E. Akyürek Şahin, *Yazıdere (Seyitgazi) Zeus Kutsal Alanı ve Adak Yazıtları*. İstanbul 2006.
- TIB 7 K. Belke – N. Mersich, *Tabula Imperii Byzantini 7: Phrygien und Pisidien*. Wien 1990.
- Waelkens 1986 M. Waelkens, *Die kleinasiatischen Türsteine: typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*. Mainz am Rhein. 1986.
- Yaraş – Erten 2008 A. Yaraş – E. Erten, "Allianoi. Zwei neue Asklepios-Inschriften". *Asia Minor Studien LV* (2008) 83-91.

Online Kaynaklar

<https://epigraphy.packhum.org/allregions>

<http://www.eskisehir.gov.tr/doga-turizmi>